

פרק חמישי

שתי תכונות במעקב

הרב וייסמנדל זצ"ל ידע מה לחפש, היכן לחפש ובאיזה דילוג. החוקרים העכשוויים נאלצים להסתפק בגישה כללית יותר, בה ניתן להשתמש בכלים סטטיסטיים, כדי לנסות ולהראות באופן אובייקטיבי כי קיים "טקסט" חבוי בתורה. בגישה כזו נתגלתה תופעה מדהימה, אשר בה, ובניסויים העיקריים שבוצעו כדי לבחון את קיומה, נתמקד כאן. תיאור מפורט יותר של התופעה ושל הניסויים נמצא בספרי "צופן בראשית"¹ (המחקר המקורי עסק בספר בראשית).

כל טקסט כופה מבנה וסדר מסוים על המלים ועל הביטויים המרכיבים אותו. אם ברצוננו להתחקות אחר הטקסט הנסתר, יש להגדיר תכונה המבטאת משהו מאותו סדר ומאותו מבנה האופייניים לטקסט, שאחריו אנו מתחקים, ולעקוב אחריה. תכונה מן הסוג המבוקש תלויה, בדרך כלל, במאפיינים של השפה המסוימת שבה נכתב הטקסט: אוצר המלים, כללי הדקדוק, כללי התחביר וגם במשתנים אחרים.

כאשר ברצוננו להתחקות אחרי תכונה מסוימת של הטקסט הנסתר, מתייצבת כמכשול העובדה, שאיננו מכירים את אוצר המלים ואת התחביר שלו.

שאלה: אם כן, כיצד נדע אחר איזו תכונה עלינו לעקוב?

תשובה: בהעדר מידע נוסף, נצטרך להתחקות אחרי אותו מבנה וסדר שהוא טבעי לגבי כל טקסט.

אשתמש במשל, כדי להבהיר את ההגיון שהנחה אותנו בבחירת התכונה שבמעקב. נניח שמציגים לפנינו טקסט בן אלפי מלים הכתוב בשפה שאיננו מכירים אותה, לא את המלים, וודאי לא את מבנה התחביר שלה. אנו נשאלים שאלה פשוטה להפליא: האם הטקסט בשפה הזרה לנו, הנו בעל משמעות (באותה שפה זרה), או שמא אינו אלא גיבוב חסר משמעות של מלים.

לכאורה, יקשה למצוא דרך שתוביל להכרעה בין שתי האפשרויות. סוף סוף, גם שאמפוליון היה זקוק לאבן הרוזטה כדי לפענח את כתב החרטומים, ואבן הרוזטה היתה, כידוע, מילון (חלקי) מכתב החרטומים ליוונית...

אכן, אין זו משימה קלה. אך מי קבע שעלינו לפענח את הטקסט שלפנינו? כל שאנו צריכים הוא להכריע אם טקסט זה הנו בעל משמעות אם לאו!

רבים ישאלו: אם לא נפענח את הטקסט, כיצד נדע להבחין אם הוא בעל משמעות או לא? - אבל, למרות שהדבר נשמע מוזר – אפשר לעשות זאת! לצורך הביצוע אומנם לא נזדקק לאבן הרוזטה, אך יקשה עלינו להתקדם בידים ריקות. נניח שעומד לרשותנו מילון חלקי ביותר של

¹ ד' ויצטום, צופן בראשית, הוצאת "המסורה", ירושלים, התשס"ד.

השפה שבה כתוב הטקסט שלפנינו. מתוך אלפי המלים שבטקסט אנו מסוגלים לזהות כמה עשרות. למשל, אנו מבחינים במלה "פטיש" כאן, אי שם במלה "כסא", ובקצה האחר – במלה "מטריה". האם התקדמנו? – כלל לא ברור. המלה "פטיש" יכלה להופיע כאן, המלה "כסא" שם, והמלה "מטריה" – במקומה בקצה האחר, בין אם זה טקסט בעל משמעות, או לא!

הבה נערוך אפוא ניסוי קטן: באמצעות המילון החלקי שבידינו נשתדל לזהות צמד מלים, שיש קשר מושגי ביניהן. למשל, "פטיש" ו"מסמר". תחילה נזהה את כל ההופעות של המלה "פטיש" בטקסט, ונקיף כל אחת מהן בעיגול אדום. כיוצא בזה נקיף בעיגולים ירוקים את כל ההופעות של המלה "מסמר". עתה נשאלת השאלה: אם הטקסט הזה אכן חסר משמעות הוא, האם היינו מצפים לנטייה מיוחדת כי העיגולים האדומים יופיעו דווקא בקרבת מקום לעיגולים הירוקים? – ודאי שלא, שהרי אין שום סיבה לכך!

לא נסתפק בצמד "פטיש" – "מסמר", נשתדל לזהות עוד צמדים: "כסא" ו"שולחן", "גשם" ו"מטריה", וכדומה. כך ניצור קבוצה של צמדי מלים שיש קשר מושגי ביניהן. נבדוק עתה כל צמד מקבוצה זו, האם קיימת נטייה של בני הזוג להופיע בטקסט בסמיכות מקום. אם הטקסט חסר משמעות הוא, אין שום סיבה לצפות לנטייה כזאת.

לעומת זאת, נטייה חזקה של בני-זוג להופיע דווקא בקרבת מקום, יכולה להצביע על כך שהטקסט בעל משמעות. ואומנם, בטקסט כזה, המשמעות שבטקסט גורמת פעמים רבות לכך, שמלים שיש קשר מושגי ביניהן ימצאו בסמיכות מקום.

נשים לב, שגם בטקסט שהוא בעל משמעות, איננו מצפים, שבני הזוג של כל צמד מלים, שיש קשר מושגי ביניהן, יופיעו בקרבת מקום. הסיבה לכך: יתכן שהקשר מושגי ביניהן אינו כלול במשמעות הטקסט, ולכן אין מה שיגרום להן להופיע יחד בקרבת מקום.

לכן, תהליך הבדיקה המוצע הוא סטטיסטי במהותו. מלכתחילה איננו מצפים לכך שבכל הזוגות יציגו בני הזוג נטייה להופיע בקרבת מקום. למשל, לפנינו טקסט בשפה זרה שאינו אלא מאמר מדעי על הכריש המכונה "דג הפטיש". במקרה זה, למרות שהטקסט בעל משמעות, לא נקבל שום נטייה של המלה "פטיש" להופיע דווקא בקרבת המלה "מסמר"... אולם, בכל זאת נגלה שהטקסט בעל משמעות: שהרי איננו מתבססים רק על צמד בודד של מלים הקשורות מושגית – אנו בודקים קבוצה של צמדים כאלה. אומנם, פה ושם ניתקל ב"כשלוך" – העדר נטייה ל"היפגש"; אך בסך הכל, תתגלה נטייה זו!

שימו לב, שבדרך זו אפשר להוכיח, שטקסט הוא בעל משמעות, למרות שאיננו מכירים את רוב המלים, ואף לא את התחביר הקושרן יחד!

עד כאן המשל.

השתמשנו באותו הגיון כדי לברר, אם אוסף המד"שים של מלים וביטויים הקיים בספר בראשית, מהווה חלק מ"טקסט נסתר" בעל משמעות. עקבנו אחר שתי תכונות:

א. נטייה למפגש בין מד"שים המייצגים "ביטוי א", לבין מד"שים המייצגים "ביטוי ב", כאשר קיים קשר מושגי מובהק בין "ביטוי א" ל"ביטוי ב".

ב. נטייה למפגש בין מד"שים המייצגים "ביטוי א", לבין "ביטוי ב" הנמצא בטקסט עצמו, כאשר קיים קשר מושגי מובהק בין "ביטוי א" ל"ביטוי ב".